

BcA. Marek Běťák
restaurování sochařských uměleckých děl

Němčice 7, 561 18 Němčice

Restaurátorská dokumentace

Doplňující restaurátorský průzkum kamenných prvků kostela Nanebevzetí Panny Marie v Ústí nad Orlicí / sochy sv. Pavla a alegorie Naděje

2018

Vypracoval: BcA. Marek Běťák
Památkový dohled: PhDr. Václav Paukert

OBSAH

Text zprávy

Počet stran textu: 4

Údaje o památce a akci ..... str. 1

Vizuální průzkum stavu památky ..... str. 2

Vyhodnocení průzkumu, koncepce restaurování ..... str. 3

Grafická část

Grafický záznam průzkumu ..... počet stran: 9

Fotografická část ..... počet obrázků: 14

Autor fotografií: Marek Běťák

Přílohy

Závazné stanovisko – kopie ..... počet stran: 6

© Dokumentace je chráněna ve smyslu zákona č. 89/1990 Sb. v úplném znění (autorský zákon) s tím, že právo k užití ve smyslu zákona č. 20/1987 Sb. v úplném znění (o památkové péči) má majitel díla a příslušný orgán památkové péče.

Tato práce je vyhotovena ve 2 originálech uložených na Farním úřadě v Ústí nad Orlicí a v archivu NPÚÚOP Pardubice.

.....

podpis restaurátora

Úvod

Tato práce byla vyhotovena za účelem posouzení stavu dvou předmětných soch, které vykazovaly při průzkumu v roce 2013 značné poškození a bylo uvažováno o jejich náhradě, přičemž jejich restaurování bylo tehdy ještě možné. Nyní, po pěti letech, se jedná o revizi jejich stavu, tedy zda nedošlo k zásadnímu zhoršení nebo je stav srovnatelný a jejich restaurování a zachování na fasádě kostela je stále proveditelné.

I. Lokalizace památky

1. Kraj: Pardubický
2. Obec: Ústí nad Orlicí
3. Adresa: Kostelní ul., Ústí nad Orlicí
4. Umístění: st. parc. č. 1 v k. ú. Ústí n. Orlicí
5. Název objektu: kostel Nanebevzetí Panny Marie
6. Rejstříkové číslo v ÚSKP: 21771/6-3764
7. Název zkoumané části: socha sv. Pavla a socha alegorie Naděje

II. Údaje o památce

1. Autor: stavitelem kostela byl Jakub Pánek, autorem sochařské výzdoby patrně Alexius Cyriak ze Žamberka
2. Sloh/datování: pozdní barok / 1770 - 1776
3. Materiál/technika: šedo-zelenookrový hrubozrnný pískovec / sochařská a kamenická výzdoba
4. Rozměry: viz popis jednotlivých prvků kamenické výzdoby
5. Předchozí známé restaurátorské zásahy: neznámé, neodborná oprava v 70. letech 20. st.

III. Údaje o akci

1. Vlastník: Římskokatolická farnost – děkanství Ústí nad Orlicí
2. Investor: Římskokatolická farnost – děkanství Ústí nad Orlicí
3. Závaz. stanovisko: MěÚ Ústí n. Orlicí MUUO/34928/2017/ŠKCP/klick
4. Termín započetí a ukončení akce: září 2018

IV. Popis památky

Popis kostela a průčelí

Dnešní podoba kostela pochází z let 1770 – 1776. Je to pozdně barokní stavba vybudovaná z iniciativy tehdejšího ústeckého děkana Jana Leopolda Mosbendera, jejímž stavitelem byl Jakub Pánek, sochařská a kamenická výzdoba průčelí je dílem Alexia Cyriaka. V roce 1870 byla přistavěna kaple a 1906 sakristie. Materiálová podstata sochařské a kamenické výzdoby exteriéru kostela je původní. Průčelí chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Ústí nad Orlicí je otevřeno směrem k východu, tedy k příchodu z náměstí. Alexius Czyriak, možný autor průčelí, vytvořil tři omítnutá pole vystupující z kamenného soklu. Rozdělené jsou čtyřmi pilastry z režného pískovcového zdiva s kompozitními hlavicemi. Dva krajní, tedy nárožní, ohraničují průčelí a nesou římsu s kladím jdoucím po celém obvodu, a po stranách nesou sochy sv. Petra a Pavla. Zbylé dva vnitřní nejsou zřetelné na první pohled, jsou

umístěné za volnými pískovcovými sloupy vyššího řádu, na nichž leží kompozitní volutové hlavice, které hmotově gradují k hlavní římse, k sochám Naděje a Lásky. Uprostřed nich má své místo lichtenštejnský kamenný znak s korunou a draperií. Rytmus rámců tvořených kamennými pilastry pokračuje po obou stranách průčelí za roh na boční stěny kostela do úrovně šířky věže, tedy na každé straně po dvou pilastrech se soklem a korunní římsou.

Popis zkoumaných soch

Sv. Pavel – stojí na okraji atiky vpravo od věže. Pravou nohu pokrčenu a nakročenu vpřed, hlavu nachýlenu k ose průčelí. V pravé ruce třímá meč z oceli, na povrchu pozlacený, který je zabodnut vedle pravé nohy. V levé ruce má o bok opřenou, otevřenou knihu s nápisem “EGO VOS GENUI”. Má bohatě ztvárněný plášť s vystupujícími hmotami, kolem hlavy jednoduchou pozlacenou svatozář. Výška cca 3,5 m.

Alegorie Naděje – sedící postava umístěná na podstavci, který je tektonickým prodloužením sloupu vlevo a spočívá na vpřed prolomené korunní římse. Jedná se o ženskou postavu ve zřaseném plášti, hlava mírně zvrácena vzad a pootočená k ose fasády. Pravou rukou přidržuje kotvu, která stojí bezprostředně vedle na podstavci a levou ruku tiskne k hrudi v afektovaném gestu. Socha vzadu ukotvena do fasády ocelovým hákem. Výška cca 1,8 m.

a) signatury/značky: nenalezeny

b) datování/nápisy: **EGO / VOS / GE / NUI** – nápis v knize u sochy sv. Pavla, „Ego vos genui“ je část citace z listu sv. Pavla 1K 4,15

V. Vizuální průzkum stavu památky

Socha sv. Pavla

Po bližším ohledání se socha nenalézá ve výrazně horším stavu, stále hrozí destrukce větších částí, nicméně k jejich pohybu za posledních pět let nedochází. Socha je tektonicky stabilní. Tmavé depozity na 90 % povrchu, vyskytuje se zde také zelená řasa a lišejník. Povrch erodovaný, výrazněji na exponovaných plochách. V dešťových stínech puchýřkující krusty (sádrovec). Hlava figury je vertikálně popraskána, prasklina jde z vrcholu přes tvář až na plnovous, další praskliny jsou po stranách. Destruovaná hornina v okolí praskliny na tváři byla vyspravena cementovou maltovinou, která se táhne od nosu až po konec plnovousu. Výraznější opravy jsou také v partii prsou. Další opravy menšího rozsahu. Plášť vepředu v partii nohou vykazuje hloubkovou korozi s výraznou povrchovou erozí doprovázenou prasklinami. Velmi nebezpečné se jeví poškození na knize, jejíž horní část hrozí odlomením a zřícením. Tento defekt byl v minulosti opraven cementovou maltovinou, v níž byla provedena i rekonstrukce části textu v knize. Kolem vysprávký je hornina erodovaná s dlouhou prasklinou, která odděluje výše zmíněnou část knihy. Na povrchu ocelových prvků – atributů, již korozní produkty prokvétají skrz vrstvu zlacení.

Socha alegorie Naděje

Stále velmi špatný, až havarijní, stav. Výraznější změny povrchu nebyly zaznamenány a stav sochy je tedy podobný jako při minulém průzkumu. Povrch je výrazně znečištěný, porostlý mechovitými organismy a výrazně erodovaný. Horninu rozsáhle pokrývá tmavý povlak, v dešťových stínech puchýřující sádrovcové vrstvy, k nimž značně přispívá velké množství cementových tmelů. Pod nimi dochází k masivnímu rozpadu horniny hmotné podstaty původní figury, jejíž modelace je značně posunutá neodborně zpracovanými rozsáhlými vysprávkami. Tímto způsobem je cementovým tmelem pokryta celá pravá noha a téměř celá kotva. Tyto doplňky spějí díky erozi horniny pod nimi k uvolnění a odpadnutí, některé menší již odpadlé jsou (stehno). Silně pokročilá eroze a hluboké vertikální praskliny v oblasti nohou mohou ve velmi krátké době způsobit odpadnutí většího kusu horniny. Socha je doplněna dvěma ocelovými oky. Jedno slouží k ukotvení do fasády budovy a je umístěno na zádech, druhé zakončuje nahoře kotvu. Oba tyto prvky jsou pokryty korozními produkty.

VI. Vyhodnocení průzkumu

Sochy sv. Pavla a alegorie Naděje byly podrobeny prohlídce a lze konstatovat, že poškození, zdokumentovaná při minulém průzkumu před pěti lety, se výrazně nezhoršila. Stav je však tím pádem stále stejně špatný a k samovolné destrukci může kdykoliv dojít. Je tedy nejvyšší čas provést na obou sochách restaurátorský zásah, který by nebezpečí destrukce zamezil. Restaurování sochy Naděje bude značně komplikované a vhodnější by byl její transfer do ateliéru, případná demontáž by však byla značně náročná na zabezpečení proti jejímu poškození. Sochu sv. Pavla lze restaurovat na místě. Kovové atributy jsou celistvé a kompaktní a po patřičném ošetření povrchu je lze znovu pozlatit a použít, oko v zádech sochy je funkční prvek a lze jej vyměnit za nerezový.

VII. Koncepce restaurátorského zásahu

- Demontáž sochy alegorie Naděje, avšak na zvážení provádějícího restaurátora. Alegorii Naděje před demontáží zabezpečit proti destrukci.
- Důkladné předzpevnění ohrožených povrchů před započatím čištění.
- Očištění všech ploch od nečistot, biologických porostů a krust za použití sanačního prostředku na mechy a se zřetelem na zachování neporušeného autentického povrchu.
- Odstranění všech maltovin z předešlých oprav, které jsou vadné.
- Ošetření nebo výměna kovových atributů za nerezové a jejich pozlacení.
- Zpevnění nesoudržných povrchů zpevňovači na bázi organokřemičitanů.
- Fixace prasklin včetně hloubkové koroze.
- Doplnění úbytků materiální podstaty v rozsahu nezbytném k vizuální ucelenosti povrchu a obnovení čitelnosti všech částí díla, a to tmely na bázi bílého cementu připravenými podle tvrdosti, charakteru a barevnosti povrchu kamene s ohledem na odlišnost použitých hornin.
- Náhrada kovových spojovacích prvků za nerezové

- Vyspárování všech spár.
- Vizuální sjednocení barevnosti povrchů lokální barevnou retuší tmelů.
- Konzervace povrchu proti růstu řas a vsakování vody